

Podíl odpovědnosti generace

Zdeněk Pinc

V šedesátých letech se Karlova univerzita znovu narodila. Já patřím k té generaci, která přispěla k tomu znovuzrození. Atmosféra byla neopakovatelná a je integrální součástí všeho, co smysluplného dělám po světě. Václav Bělohradský v soukromém dopise

Po příjezdu do amerického exilu na přelomu třicátých a čtyřicátých let zjistili Voskovec a Werich, že jejich plány na život v Americe nejsou bez komplikací. Chtěli se pro začátek živit vystupováním v krajaných sdruženích a to se neobešlo bez trapných nedorozumění. Krajané byli pohoršení „amerikánskými písničkami“ avantgardně orientovaných pražských intelektuálů a klaunové z Osvobozeného divadla s údivem sledovali, že přišli hledat pomoc do malého českého světa konzervovaných ideálů měšťáckého folklóru šmrncnutého vlastenčením konce minulého století, tedy do prostředí, jehož karikaturou začala jejich pražská divadelnická kariéra. Platí patrně obecně, že emigranti určité generace, pokud neasimilují s novým prostředím, přežívají kulturně právě upnutím se k ideálům, dobovému koloritu a jazyku oné fáze vývoje národního společenství, ve které starou vlast opouštějí.

Tak přežily sokolské obce v Americe, tak jsou pochopitelní propagandisticky využívaní krajané, slzící dojetím na monstrózních spartakiádách. S údivem ovšem shledávám, že podobnou konzervu češství ve vlastní šťávě à la sladká léta šedesátá našel – patrně aniž věděl, že si ji v Praze přibalil – ve svých zavazadlech i jeden z nejvýznamnějších žijících českých myslitelů, Václav Bělohradský.

Až donedávna měli Bělohradského pražští přátelé a spolužáci za to, že se Václav rozhodl s důsledností sobě vlastní: jakmile bylo zřejmé, že doma nebude moci pracovat jako filozof, zpřetrhal kontakty – za prvních deset let exilu asi ne víc než deset dopisů kamarádům – a pracuje na tom být filozofem italským či přesněji kosmopolitním. Teprve „*Krise eschatologie neosobnosti*“ doručená do Prahy asi po deseti letech Bělohradského života v Itálii ukázala, že nás Vašek přece jen nehodil tak docela přes palubu. Nejde jen o věnování, osobní horizont je překračován skutečností, že jde o studii hluboce českou, zrozenou v pražské atmosféře našich studentských let šedesátých, studii, která pozoruhodným způsobem koresponduje s myšlením tuzemským, byť, pravda, nikoliv s tím katedrovým, oficiálním. Přesto mne Václavův důraz na atmosféru oné doby překvapil a oslovil snad hlavně proto, že součástí psychoterapie přežití zde, v říši reálného socialismu, je záměrně deziluzivní pohled na šedesátá léta jakožto příčinu (v onom antickém smyslu AITIAI: cokoli předchází, je více příčinou než to, co následuje) nástupu reálného socialismu skrze kataraktický zážitek okupace.

Abychom zde mohli žít, musíme zapomínat a také deziluzivně rozpitvávat bolestnou zkušenost, z níž se naše generace zrodila, právě tak jako emigranti si potřebují pro své duchovní přežití „*vzít vlast s sebou*“ (Voskovec) a to právě onu aktuální podobu vlasti, onu momentku z okamžiku rozchodu.

Obě tyto zkušenosti o minulém mohou mít týž nárok na pravdu, ani jedna z nich však není pravdou vcelku. Netroufám si dokonce ani na dialekticky ambiciózní tvrzení, že oba postoje jsou ve své podstatě komplementární.

Za sebe mohu říci, že jsem nejméně deset let nevstoupil na půdu Filozofické fakulty Karlovy univerzity, ačkoli jsem kdysi dávno sdílel s Václavem Bělohradským a mnoha dalšími pocit pevné loajality s alma mater. K pravdě o věcech patří i to, co se z nich stane, neboť strom se nejsnáze pozná po ovoci.

Čechoamerické turisty může snad dostavba Národního divadla či celostátní spartakiáda dojímat až k slzám. Tuzemec nezpítomělý oficiální propagandou stěží přemáhá nutkání ke zvracení.

Pokusme se tady o letmý výlet do sladkých let šedesátých, pokusme se o zachycení několika momentek generační zkušenosti dnešních čtyřicátníků, mezi nimiž V. Bělohradský patří k nejvýraznějším zjevům. Pro autora těchto řádků to není podnět bez bolesti a není schopen absolvovat jej bez

přesahů do zkušenosti přítomné, k tomu, co z oné atmosféry zůstalo, či k tomu, nač poukazují ruiny.

O generacích, jejich pocitech a úloze v životě společnosti lze vyslovovat mnoho více méně jednoduchých tezí. Všechny platí jen z jistého nadhledu cum grano salis, tedy namátkou: Každá generace pokládá svoji specifickou zkušenost, to, co ji formovalo, za skutečnost univerzální. Každá generace je rozhodnuta změnit a napravit svět a vystříhat se trestuhodných omylů generace svých otců. Fatálním osudem každé generace je zmoudření, totiž prozření z iluze o vlastní výjimečnosti a vykupitelském poslání ve vztahu ke světu. Tehdy se generační druhové otevírají trpké univerzální pravdě o běhu lidského života a chápou, že svět je cosi složitého, člověka přesahujícího, co vůbec nemáme a nemůžeme mít v rukou, leda snad náhodou, jakoby v horečnatém snu, kdy netrpěliví mladí mesianisté dostanou příležitost realizovat své generační sny, aby se posléze s kocovinou probouzeli na troskách nejen těchto snů, ale i blízkého či vzdálenějšího světského okolí.

V tomto smyslu měla naše generace štěstí. Přicházela do života na počátku šedesátých let a rozhodně nebyla v zajetí nějaké vyhraněné ideologie. Vůči oficiální, poněkud již vyčichlé a zproblematizované marxistické ideologii byla vcelku imunní.

Snad bychom mohli pro účely tohoto textu rozeznávat generace v zásadě dvojího typu: ideologické a pragmatické. Ideologické generace jsou prochnuty určitou kompaktní ideologií, jejíž prosazení pokládají za sine qua non podmínku smysluplného pokračování světa. Převládá nechuť k minulosti, radikalismus cílů i prostředků. Pragmatické generace naproti tomu charakterizuje důraz na legitimitu prostředků, úcta k tradici a inspirace v minulosti a v různých kulturních vzorcích. Pragmatici nebývají tak ideově vyhranění a nepřikládají takovou významnost konečným cílům a řešením. Jsou, snad to zní paradoxně, političtější.

Platí téměř jako pravidlo, že, je-li otcovská generace ideologická, bývají synové pragmatiky a naopak. Ani geograficky ovšem nemusí být generace jednotná. Často v témže čase zalidňují zeměkouli stejně staří příslušníci pragmatické i ideologické generace, determinovaní rasově, nábožensky či příslušností k mocenskému seskupení. V aktuální fázi společenského života můžeme pak pozorovat současně vždy tři generace. Generace nastupující, synovská, se vůči generaci otců, pětaticetiletých až pětapadesátiletých šéfů, generaci těch, kdo v příslušné fázi zosobňují moc, vztahuje kriticky a velmi mnoho záležitosti na tom, zda tato kritika přeroste v destrukci

otcovských ideálů a společensko-politicky nekonstruktivní negativismus, nebo zda se podaří otcovské generaci mládež získat pro spolupráci. Generace pamětnická má rozhodující slovo ve sféře hodnot. Zosobňuje trvání tradice, zprostředkovává alternativní koncepty a má, jde-li o společnost tendující k harmonii, významnou roli při smiřování spolupráce otcovské a synovské generace.

V první polovině šedesátých let v Čechách je situace příznivá. Otcovská generace, nejvýrazněji prezentovaná tzv. modrými košilemi, hrdiny – často papírovými – budovatelského úsilí padesátých let, má sice moc pevně ve svých rukou, ale hodnotově je stigmatizována skutečností politických procesů a jejich odhalením.

Právě otevřené brány koncentračních táborů obohacují generaci pamětníků. Málokdy má nastupující generace příležitost orientovat se podle tak kvalitního spektra osobností obdařených intelektuálně i mravně. Ještě žijí veteráni 1. světové války, mnohé reprezentativní persóny kulturního i politického života první republiky, byť často v ústraní a bez náležité publicity (V. Černý, J. Werich). Hrdinové druhého odboje ze Západu i z Východu mají často navíc další hořkou zkušenost z dlouholetého žaláře republiky, pro jejíž svobodu tolik obětovali. Elita předválečné kulturní levice, pokud přežila represálie, je už vyléčena ze své odchýlené transcendece a uplatňuje pamětnickou zkušenost z éry otevřené kultury.

Pravda, oficiální kultura je až na poměrně vzácné výjimky komunistická, ale označení stalinista patří k nejtěžším urážkám a kdekdo se snaží žít tak, aby jeho nedávné viny či omyly z let padesátých byly pokud možno zapomenuty a vykoupeny.

Je to éra postupných rehabilitací nejen tisíců nevinně odsouzených lidí nejrůznějšího přesvědčení, ale také éra rehabilitace pojmů a kulturních hodnot. K atmosféře oněch let patří neodmyslitelně každodenní poziční válka na nejrůznějších úrovních o Kafku, surrealisty, ruské emigranty, existencialistické filozofy, strukturalisty, moderní malířství a sochařství.

Ještě koncem padesátých let je pro veřejné knihovny tabu Karel Čapek a třeba moderní americká literatura byla v katalogu okresní knihovny v Příbrami reprezentována výhradně Howardem Fastem. Vyprahlá půda socialistické kultury však během necelých deseti let vykveté ve světem obdivovaný zázrak československé kultury, jenž ovšem téměř zároveň s obdivuhodným úspěchem umíral na úbytě. (První potvrzení, jímž jsem byl vybaven jakožto student katedry filozofie, byl přípis pro univerzitní knihovnu, aby mi byl umožněn přístup také k fondu zakázaných knih... Je

to ovšem také éra projevu Nikity Chruščova o kultuře, éra milostivého léta 1963 a jeho potlačení, éra procesu s karikaturistou Lidákem, jenž založil tragickou tradici podobných soudních frašek v tónu kafkovsko-švejkovském tak dobře známou z let nedávných. Kulturní zápas se vede na široké frontě téměř o každé jméno české kultury. Do knihkupectví, knihoven a čítanek se postupně vracejí Seifert, Halas, Holan, z koncentráků Deml, Zahradníček. Každá studie Václava Černého, každá polopokoutní přednáška po Praze stává se kulturní událostí, stejně jako každá role Jana Wericha, boj o divadlo Semafor a celá skvělá éra malých divadel, „likvidace“ filozofa Svitáka, jež skončí jeho převelením z Filozofického do Filmového ústavu ČSAV..

Je třeba rozlišovat dvojí pohled: zpětný, konfrontaci přítomné reality s minulou, a rozpomínku na náhled tehdejší. Z trpké přítomnosti hledíme na onu éru jaksi se závistí jako na idylku a zlostně, snad i s úzkostí rekapitulujeme iluze, jež tenkrát vedly a stimulovaly naše jednání: padesátá léta se nemohou opakovat – to byla zřejmě iluze ústřední a s ní souvisela další: socialismus je velký ideál, který podobně jako všechny velké ideály může být zprofanován, ale skutečnost, že komunisté našli vnitřní sílu přiznat se ke zločinům, jež ve jménu tohoto ideálu páchali, je důkazem síly a životnosti tohoto ideálu. (Když v této době popsal fungování socialistické společnosti jako bludný kruh zločinů a jejich náprav Milan Uhde ve hře Král Vávra, málokdo tehdy věřil, že mnohem spíše než o satirickou nadsázku jde o nepředpojatý popis reality.)

Přítom je příznačné, že v oné době se často hovoří o socialismu jakožto o ideálu, ale hodnoty, které tento ideál obsahuje, jsou jedna po druhé zavrhovány. Je to éra boje proti platovému rovnostářství, éra boje za rozvoj tržních vztahů v hospodářství, éra autofikace a chatofikace Československa. (Jeden z textů pražského studentského hnutí oné doby začíná slovy: „*Socialismus je v naší zemi skutečností.*“ Pro dobovou atmosféru je typické, že tato věta vyvolala diskusi v autorském kolektivu: vydávat současný marasmus za inkarnaci ideálů socialismu zdálo se některým studentským předákům diskreditací těchto ideálů. V diskusi však zvítězilo pragmatické přesvědčení, že slovo socialismus je natolik vágní a neurčité, že si pod tím každý může představovat více méně co chce a bude proto taktické začínat obtížně napadnutelnou tezí. Významný předák radikálního křídla studentů specifikoval tehdy ve veřejném vystoupení na konferenci ČSM stanovisko studentů k vedoucí roli KSČ: „*Je jasné, že KSČ je vedoucí silou, s tím souhlasíme, to však neznamená, že strana bude kafrat do všeho.*“)

Další pevně zakotvená iluze souvisela s reformovatelností tehdejší československé společnosti: stačí udělat pořádek v ekonomice, což si vynutí také sadu politických reforem, zejména pak personálních změn, a bude možno uskutečnit fungující společnost západního typu bez ubíjející konzumní kultury.

V této době, Vašek navíc v atmosféře milostivého léta, já těsně po jeho potlačení, přichází generace Václava Bělohradského na filozofickou fakultu.

Jací jsme byli? Pragmatičtí, ideály vládnoucí třídy nás neoslovovaly, ale věřili jsme, že je možné se dohodnout. Všichni jsme měli za sebou trpkou zkušenost kupčení s posudky ze střední školy. (A nikoli náhodou průšvihář Bělohradský s dvojkou z chování a vysvědčením samá čtyřka uzavírá s mocí kompromis: půjde na rok na stavbu mládeže, „aby si upravil kádrový profil“, jak se tehdy krásně říkalo, a dostane doporučení ke studiu. A tak strávil Bělohradský rok na stavbě mládeže Kaučuk Kralupy v odpovědné funkci zahlazovatele stop. Stál s lopatou v ruce v bráně stavby a po průjezdu každého vozidla uplácával koleje vyjetá v blátě. A četl Ladislava Klímu, takže nezcvokl.)

Nevzpomínám si z těch let na případ studenta nepřijatého na FFUK z kádrových či politických důvodů. Špatný posudek byl v jistém slova smyslu doporučením, byl-li jeho nositel při pohovoru shledán zajímavým či chytrým, býval zpravidla přijat i na úkor sériově vybavených uchazečů.

Pro naši generaci bylo příznačné, že společně na relativně elitním učilišti studovali potomci nedávných státních zločinců s dětmi prominentních úředníků téhož státu, dokonce i s dětmi členů jeho potlačovatelského aparátu, a přitom těmto mladým lidem nepřipadlo divné, že jsou kamarády. Velmi silně zažitou zkušeností bylo přesvědčení o tom, že děti neodpovídají za viny rodičů. Snad proto, že naše generace prošla zkušeností nucených náborů do hornictví a zemědělství. Naši spolužáci, servi casati, otroci s půdou, byli v důsledku „dědičného hříchu“ rodinné držby půdy přinuceni pracovat v zemědělství nebo alespoň studovat na zemědělských školách. Tehdy mi nepřipadalo nenormální dvořit se dceři generála vojsk ministerstva vnitra či přátelit se se synem majora StB a stejně normální bylo, že další náš kamarád byl z rodiny, jež kdysi platila milionářskou daň, a další byl potomkem muže, jenž v procesech dostal 25 let. Malá část studentů přicházela na fakultu již s legitimací KSČ, podstatně početnější byla skupina, jež zasvětila značnou část svého času snahám o aktivizaci a reformu zprofanované organizace ČSM. Mladí komunisté a svazáci, to tehdy nebylo synonymum pro hlupáky a kariéristy. Mnozí z nich patřili mezi nejlepší

studenty. Spojovalo je pragmatické přesvědčení, že je nutné převzít určitý díl zodpovědnosti za hříchy minulosti a napravovat je. Rozšířené bylo přesvědčení o tom, že instituce je nutno reformovat zevnitř. (Přesto, či snad právě proto, zní neuvěřitelně skutečnost, že stranická skupina studentů filozofie rekapitulovala na výroční schůzi svoji činnost s konstatováním, že v uplynulém roce nepřijala ani jednoho nového člena strany, neboť „v současné době mohou do KSČ vstupovat pouze hlupáci a kariéristé a ani o jedny ani o druhé nemá strana zájem“). V seminářích vědeckého komunismu se diskutovalo s neuvěřitelnou otevřeností a otázky typu, zda je bolševismus vtělením absolutního ďábla, nepatřily vůbec k výjimečným. Zároveň se ale vášnivě studovala historie VKSB a strojový opis přednášek K. Durmana o tomto tématu patří zřejmě mezi první české masové šířené samizdaty. Byli jsme generací, pro niž sice hrůzy padesátých let byly již pouhou historickou skutečností, ale byla to skutečnost zásadního významu a odhalení praktik vládnoucí moci bylo navíc základním faktorem, který nabourával mýtus pokroku v dějinách, jenž byl osou naší školní výchovy. Začínali jsme srovnávat a tabu postupně přestávala existovat.

Filozofická fakulta UK poloviny šedesátých let měla v tehdejší společnosti zvláštní postavení a leccím snad připomínala organismus univerzity středověké. Požívala jistých privilegií, byť její členové byli téměř neustále v ohrožení, že budou napadeni či dokonce odsouzeni jako kacíři. Všichni členové fakulty, profesori, asistenti i studenti však žili pevnou loajalitou vůči fakultě a i nejhorší stalinista v profesorském sboru pokládal za urážku fakulty, byl-li některý radikální student napaden jako potenciální kacíř.

Pravda, učitelský sbor tvořili až na malé výjimky komunisté ve spektru – mezi profesory – od nenapravitelných stalinistů typu J. O. Fischera, bratří Běličů přes bývalé „agenty imperialismu“ a vězně typu F. Goldstückera, levicové intelektuály odchované tradicí 1. republiky typu L. Svobody, poturčence typu Mukařovského či Havrána, až k mladým reformistům, bývalým stalinistům typu „nepolapitelného Jana“ Kopeckého.

Doktrínou této vrstvy byla univerzálně chápaná Garaudyho téze o realismu bez břehů: cokoli v lidských dějinách za něco stálo, bylo komunistické, protokomunistické či alespoň socialistické. Vládnoucí stalinistickou doktrínou ovšem bylo třeba z tohoto hlediska postupně reformovat a jednotlivé postavy české i světové postupně zbavovat stigmat prokletí a neexistence.

Přitom byla filozofická fakulta UK jaksi permanentně na tapetě. Ideologická oddělení partajních výborů všech úrovní byla prostřednictvím svých hlídačů ustavičně na stráž. (Těch hlídačů bylo mnoho a různě

významných, vše zřejmě soudruzi pravověrní či schopní téměř všeho, téměř bez výjimky propluli „krizovými léty“ bez úrazu a za vrost se v reálném socialismu reálně odměňuje, občas z toho až zůstává rozum stát.)

Taktika byla následující: nejradikálnější myšlenky nechť přednášejí studenti, těm se nemůže nic stát (sic' nejnaivnější iluzí oněch časů bylo pevné přesvědčení, že vůbec nepřipadá v úvahu vyloučení radikálních studentů ze studia, patrně největší událost studentského hnutí – boj proti vyloučení J. Müllera ze studií na strojní fakultě ČVUT – byla výrazem tohoto přesvědčení: státní moc neměla dost trpělivosti, aby počkala, až Müller vyhodí ze studií pro neprospěch a zosnovala – po formální stránce zmateční – jeho vyloučení, které se pak ani důsledně neodvažovala hájit jako politickou represii). Ujedou-li studenti ve své argumentaci do přílišného radikalismu, vystoupí asistenti a docenti a v nejhorším případě nasadí svá jména profesori. Dlouholetý děkan J. Kladiva, dobromyšlně přezdívaný Molotov, měl jakožto člen ÚV a spoluvězeň Novotného z koncentráku (nacistického) úlohu hasiče v poslední instanci.

Vojna to byla – proč to nepřiznat? – poněkud žabomyší a zdaleka ne vždy to dopadalo tak idylicky černobíle, jak popisují. Stálo to neuvěřitelné množství času, nervů a když dnes prolistuji třeba proslavených 16 bodů FFUK, je mi trochu stydno (jeden z nejnapadanějších požadavků fakulty byl návrat dr. Husáka do politického života). Vážnější dějství lze zaznamenat v ideové oblasti. Kosíkova Dialektika konkrétního a její bouřlivý ohlas zejména mezi západní levicí stejně jako pokus týmů I. Dubské a Z. Mlynáře o integraci výsledků západní sociologie a politologie s marxismem (teorie elit, kritika konzumní společnosti) patří k největším úspěchům „marxismu bez břehů“ v československých podmínkách. Byl to také největší úspěch generace předcházející, generace zmoudřelých kdysi svazáků.

Naše generace však hltala spíše pamětnický komentář např. Ludvíka Svobody o tom, z kterých pramenů německé ontologie či francouzského existencialismu Kosík čerpal. Nechtěli jsme obohacovat marxismus jako naši učitelé, tzv. mladomarxisté (Pešek, Michňák, Urbánek). Chtěli jsme nejdřív na vlastní oči poznat a ohmatat co největší díl historie lidského poznání a teprve pak se rozhodnout, zda marxismus, jiný ismus či prostě – takové bylo převažující přesvědčení – filozofie, kritické nahlédnutí, které nutně přechází mínění. Neměli jsme zato, že Marx či marxismus skončil, či skončí na smetišti dějin, jak se i tehdy eufemisticky říkávalo, ale zdálo se nám, že oproti tomu všemu, co neznáme a co nám zatajovali, máme

pro přítomnou chvíli marxismu plné zuby. (Vzpomínám na seminář Marxismus a existencialismus, pořádaný, tuším, v roce 1966 v Heidelbergu. Příznačné bylo, že všichni referující a diskutující Češi mluvili o existencialismu a všichni Němci o marxismu.)

Ve světě právě nastupovala generace, která ani zdaleka nesdílela náš pragmatismus. Byla vyhraněně ideologická a militantní: Cohn Bendit, Rudi Dutschke, Freie Universität Berlin, pařížské bouře. Západ si v očích své mládeže připadal zralý na novou revoluční vlnu inspirovanou Marxem či jeho novými interprety typu Marcuse. Tato generace dala světu tzv. novou francouzskou filozofii a také nepochybně nejdůsledněji prováděný revoluční experiment v dějinách, Kambodžu Cohn-Benditova generačního druha z pařížské Sorbonny – Pol Pota.

Mnozí nás přesvědčovali, že nám jde v podstatě o totéž, a nechyběla ani vůle pro nalezení společné půdy, přesto však k dorozumění nedošlo. Obě strany se cítily ve vztahu k těm druhým v protektorské pozici staršího, zkušenějšího bratra. Militantní levičáci ze Západu byli přesvědčeni, že jejich revoluce se dostatečně poučila z chyb minulosti a tentokrát se zaručeně nezvrhne.

Nám jejich levičáctví připadalo jako příslovečná „dětská nemoc“ a těšilo nás, že za nás si ji odstonala generace svazáků. Cítili jsme se očkováni a vskutku, byli jsme imunní. Jen jsme nechápali, proč naši kolegové listují v příručkách marxismu či v rudých knížkách strýčka Maa a s opovržením nechávají povalovat v knihovnách a knihkupectvích záplavu knih, pro nás soubor lidské moudrosti, pro které my jsme byli ochotni hladovět, trpět a snad i krást. (Na onom semináři jsme fasovali 80 marek, sedmdesát padlo na knihy, zbytek na banány, které tehdy byly v Heidelbergu nejlacinějším jídlem. Jeden kolega šetřil tak, že dovezl knihy prostým součtem za 120 marek...)

Proti koncepci „marxismu bez břehů“ postavila naše generace hodnotové schéma, které bylo v tuzemském prostředí a ve sféře vlivu FFUK symbolizováno třemi jmény – autoritami: studenti historie přísahali na Josefa Polišenského, literární vědci na Václava Černého a filozofové na Jana Patočku. Není smyslem těchto řádek vypočítávat či zkoumat, zda, jak a v čem bylo toto vymezení autority oprávněné, pochybné či mylné. V oné době bylo výsledkem hledání. Bylo třeba prověřit a ověřit každou hodnotu a protože čas pádil jako zběsilý, museli jsme si věřit. Každý den proběhlo ve studentských kuloárech nové jméno, které třeba studovat: Lévi-Strauss, Jacobson, Buber, Jaspers, Deutscher, Merleau-Ponty, Ingar-

den. Často se stávalo, že jsme četli tytéž knihy jako naši učitelé, všichni jsme byli frustrováni i stimulováni mírou své nevědomosti a zuřili nad suverénní nevědomostí našich západních kolegů, kteří to všechno mohli číst bez obtíží a vlastně vůbec nemuseli shánět a přitom nečetli nic než pár levičáckých příruček, návodů k revoluci.

Ano, byla to zvláštní doba. Podobně jako naši generační vrstevníci ze Západu jsme navrhovali reformu studia – jejím smyslem však nebyla „demokratizace studia“, nýbrž opak, zkvalitnění, zpřísnění výuky, snaha zabránit pokračující inflaci vysokoškolských diplomů.

To vše podlehl zkáze. Hodnoty, v nichž jsme dospívali, jsou zničeny či zprofanovány – často za přispění lidí, kteří se podíleli na jejich tvorbě. Mnohé neobstojí před deziluzivním pohledem. Potkávám-li dnes své bývalé kolegy z katedry, ty, kteří si akademickou existenci uhájili a unikli vyhazovu, pociťuji – paradoxně – soucit. Téměř vždy se rozhovor stočí na téma: „*Ani nevíte, jak se máte!*“ Mají za sebou ponižujících patnáct let duchovního nevolnictví a každodenního strachu, že snad už zítra budou muset následovat nás, vyhozené. Před prověřkovými komisemi se přikrčili. Říkali: „*Je mi čtyřicet a vlastně nic neumím, neužil bych se.*“ Dnes je jim pětapadesát a platí to dvojnásob s útěšným dovětkem, že už to nějak překlepou do důchodu. Dílo nevytvořili, ani publikace a hodnosti je nezdobí, ty se povolují jen vyvoleným. Snad alespoň dobře učili v profízlovaných seminářích, snad alespoň občas drobek pravdy uhnětli mezi prsty a propasírovali balastem.

Dospěla nová generace – ideologická. Po pragmatismu generace naší těžko hledáš stopy. Ta tam je kritická loajalita, když jsme s výhradami, často s ironicky vytaženým obočím a štiplavou poznámkou, přijímali dědictví, chyby a viny minulých generací jako něco, zač jsme, chceme a musíme být spoluodpovědní.

Dnešní synovská generace hodnotami společnosti reálného socialismu pohrdá: odmítá kariéru v nesmyslných institucích, jež jsou karikaturou parkinsonovské karikatury, odmítá dědictví – ekologickou katastrofu i vyčpělou ritualizovanou ideologii dědečků.

Dnešní synovská generace je ideologická. Sympatizuje s různými formami undergroundu, je otevřená každé formě náboženskosti. Každý dostatečně silný a suverénní mesianisticky orientovaný hlas má šanci na to, že bude slyšen.

Jejich dospívání nebude lehké, a nebude snadné porozumět jim, ani pro nás, dnešní generaci otců, kteří se ovšem nedopracovali přiměřené šéfov-

ských pozic a nemají příslušný podíl na moci. Jsou tím v jisté míře frustrováni a odrazilo se to i na poklesu pocitu spoluzodpovědnosti za společenský status quo. I dnešní synovská generace takovou spoluodpovědnost často odmítá: to je ovšem cesta k nezodpovědnému věku věčného dětství, nebezpečná cesta k duchovní nedospělosti, k infantilismu.

Esej vyšla v samizdatovém strojopise v roce 1984 u příležitosti ohlasů na první vydání knihy Václava Bělohradského *Krise skatologie neosobnosti*. Dnešním čtenářům v zásadě nedostupný text dokládá postoje revoltující části české kulturní reprezentace v atmosféře doby její postupné politické emancipace. Proto esej uveřejňujeme. Vydáváme ji v nezměněné podobě. První vydání srov.: Pinc, Z.: Podíl odpovědnosti generace. In: *Přirozený svět jako politický problém*. (Eseje o člověku pozdní doby.) Praha, Samizdat – Expedice 1984, sv. 188, rkp. s. 4–17.